

Oroszhegyi Józsa munkássága

A bukaresti magyarság történetét, múlt századbeli kulturális törekvéseit újabban főként Beke György kutatásai nyomán ismertük meg. Ő fordította ismét figyelmünket Koós Ferencre, aki *Életem és emlékeim* címmel ennek a korszaknak érdekes, színes emlékiratát hagyta hátra. A hajdani bukaresti magyar olvasóegyletnek, a Hunniának, valamint a *Bukaresti Magyar Közlönynek* polgári demokratikus célkitűzései voltak, és a kölcsönös román—magyar megértést, a testvériséget szolgálta.

Habár Engel Károly tollából a *Korunk Evkönyv* 1974-ben részletes tanulmányt olvashattunk a lap történetéről, Beke György legutóbbi cikkének (*Korunk*, 1974. 7.) kiegészítése végett érdemesnek tartjuk rá, valamint Oroszhegyi Józsa kevéssé ismert munkásságára visszatérni.

A *Bukaresti Magyar Közlöny*ről Szalády Antal *A magyar hírlapirodalom statisztikája 1780—1880-ig* című munkájában találunk először bibliográfiai adatokat. E szerint 1860. június 16-án indult mint hetilap, és 1861. január 15-én (!) szűnt meg. Feltehetőleg tehát, hogy Szalády az 1861. január 15-i számot is látta. Engel Károly megállapítása szerint azonban a lap első, mutatványszáma már 1860. május 15-én megjelent, és felelős szerkesztője ekkor Várady Ádám, Koós Ferenc pedig mint a lap kiadója szerepel. Részletesebben írt erről Biró Sándor Oroszhegyi Józsa *Román élet* című munkájának a bevezető tanulmányában (Kolozsvár, 1942). A lap első felelős szerkesztője valóban Várady Ádám volt, aki „rövid romániai tartózkodása után végleg Svájcba költözött. Ekkor Koós arra kérte Oroszhegyit, hogy vállalja el a lap szerkesztését. Oroszhegyi a felkérésnek eleget tett, s már júniustól kezdve átvette a lap szerkesztését...”

Ezt a szerkesztőváltást a lap fel is tüntette: indulásakor azt olvashatjuk: „Ideiglenes felelős szerkesztő és kiadó: Koós Ferenc.” 1860. augusztus 25-én Koós Ferenc bejelentette, hogy a lap politikai tartalommal fog megjelenni „Oroszhegyi Józsa felelős szerkesztése alatt”. A 12. számtól kezdve, amikor az előfizetők száma még csak 450 volt, Oroszhegyi Józsa a felelős szerkesztő, Koós Ferenc pedig maradt főmunkatársnak és kiadónak.

Koós Ferenc szívesen vette az idősebb és már ismert nevű Oroszhegyi Józsa közreműködését, és a lap irányvonalát együtt szabták meg. Törekvéseiket mindjárt az első számban közösen fogalmazták meg: „E lap közvetítő kapcsolt szolgál az Anya Ország és a Román tartományokban szétszórt magyarság közt. Ismerteti a Román tartományokat, alkotmányos életét, szokásokat stb. s a Magyar és Román nemzet közös viszonyaira vonatkozó történelmi adatokat.”

A lap kezdettől fogva ennek a célkitűzésnek a szolgálatában állott, szeptember elsejétől kezdve azonban már kitekintett az európai szabadságmozgalmakra, s decemberben például közölte Garibaldi napiparancsát a dél-olaszországi hadsereghez.

A lap legjellemzőbb vonása azonban az volt, hogy állandó figyelmet fordított „a román és magyar nemzet százados küzdelmeire vallás, haza és szabadságért”. A közös harcok, valamint a kulturális kapcsolatok tudatát vitte be olvasóinak táborába. Nem hiányoztak a lapból az ilyen jellegű versek (Czelder Márton: *Moldva utolsó függetlenségi harca*, 1716), hírek vagy pedig a román sajtóból átvett magyar kulturális vonatkozású közlemények sem. (Igy például átvették a *Revista Karpatilor* cikkét a magyar zenéről és operáról, a *Hunyadi Lászlóról*.)

Oroszhegyi Józsa mindezeknél azonban még messzebbre nézett. A bukaresti magyar lap szerkesztője, akinek állandó harcot kellett vívnia lapja fenntartásáért, romantikus lelkesedéssel az egész emberiséget akarta átölelni. Ez a nehéz körülmények között élő bukaresti magyar orvos és publicista Jókai, Kossuth és Victor Hugo kortársa volt, és hozzájuk hasonlóan az egész emberiség javáért küszködött — ahogy ez *Tájékozódás* című szerkesztői cikkéből is kiténik: „A kitűzött nagy cél — írja — az emberiség érdekessége, s ebből fejlődő boldogsága.” Nem feledkezik meg a moldvai csángó magyarokról sem, s kijelenti: „javukra munkálkodni feladatunkul tűztük

ki." A liberalizmus hívei mindenütt szívesen olvashatták: „Akarjuk, hogy minden nép csupán saját, s nem mások rovására legyen boldog! Ez az irányunk, ez az én igyekvésem.“

Mindebből természetesen keveset valósíthatott meg a szerkesztő, hiszen lapja hamarosan megszűnt. Oroszhegyi Józstát azonban nem kell romantikus álmodozónak, idealista publicistának tekintenünk. A társadalmi feladatokat, a nép életét alaposan felmérő, és a gyakorlati feladatokkal is határozottan szembenéző orvos volt. Amikor 1857-ben (?) Abrudbányára került, Erdély aranyvidékét kezdte tanulmányozni, és arról orvosi szempontból részletes leírást adott. (Izsák Sámuel: *Oroszhegyi Józsa doktor ismeretlen orvosi topográfiája: Erdély aranyvidéke orvosi szempontból*. Communicationes ex Bibl. Hist. Med. Hung. Bpest, 1956. 6—7: 16—61.) Ebben a csak újabban felfedezett, kiadatlanul sokáig lappangó munkájában ismertette a népi betegségeket, a népi gyógymódokat, s rámutatott a nép, a bányászok magárahagyatottságára, nyomorúságára, s keményen támadta a sarlatán orvosokat, a néptől elszakadt értelmiséget. A népért felelős orvos kemény, kíméletlen hangja volt ez, amely nemcsak a maga korához szólott, hanem a jövőhöz is: „Az orvosi rend főfeladata [...] a népoktatás lenne.“ A pusztító népbetegségek terjedését így akarta megakadályozni.

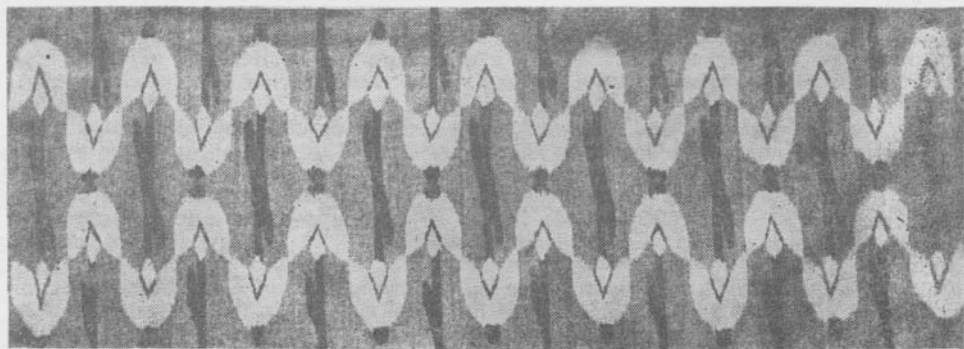
Oroszhegyi Józsa másik, nagyobb tanulmányát, a *Román életet* 1867-ben elküldte az Erdélyi Múzeum Egyesületnek, így jutott előbb Kelemen Lajosnak, majd általa Bíró Sándornak a kezébe, és az ő gondozásában jelent meg 1942-ben az *Erdélyi Ritkaságok* sorozatában.

A *Román élet* Havaselvéről és Moldváról adott történelmi és földrajzi vázlata napjainkra elavult, egyes részeit azonban a XIX. századi állapotokra jellemző dokumentumnak tekinthetjük. Érdekesebb ma is mindaz, amit a nép viseletéről, táncairól, dalairól, szokásairól, a társadalmi osztályok életéről, valamint a romániai magyarokról írt. Oroszhegyi Józsaiban tehát éppen úgy megvolt az etnográfiai érdeklődés, mint nagy kortársaiban, Orbán Balázsban, Kriza Jánosban, de erre a munkára jóval kevesebb időt szánhatott, s így összefoglaló képet adott, nem részletes feldolgozást.

A Bukarestből hamarosan Focșani-Munteni-be került kórházi főorvos a fentiek szerint nemcsak hangoztatta azt — mint ezekben az években mások is —, hogy a román nép szokásait és kultúráját meg kell ismernünk, hanem írásaival megtett mindent azért, hogy ezt a célt — legalább részben — megvalósítsa. Munkájával azonban olyan időben (a kiegyezéskor) készült el, amikor a magyar olvasóközönség érdeklődését egészen más kérdések foglalták le. Oroszhegyi Józsa kézírata ekkor nem kapott kiadót, és több mint hetven esztendőnek kellett elteltnie, amíg elfelejtett munkáira és törekvéseire ismét ráirányult a kutatók figyelme. Publicisztikai munkásságát azonban még alig ismerjük.

A *Bukaresti Magyar Közöny* megértést talált olvasói körében, de a reakció támadásai miatt hamar megszűnt, és a szerkesztője Bukarestből elkerülve elszakadt az ottani magyarság életétől. Mint számos úttörőnek, neki is tragikus sors jutott osztályrészül, hányt-vetett életét súlyos betegség után, 1870. február 20-án fejezte be Pesten. Irodalmi hagyatékát azonban ma újra értékeljük.

Vita Zsigmond

Kozma Erzsébet szőnyege